

3. Тенденції та ризики місцевого економічного розвитку в умовах війни: звіт за результатами соціологічного дослідження (методом фокус-групових інтерв'ю) у територіальних громадах Львівської області / Сторонянська І., Максименко А. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/1213/LED_Report_Focus_Group_Lviv_2022.pdf

gglaw@ukr.net

Тарасевич О. В.

доктор економічних наук, доцент, завідувачка відділу економіко-правових проблем містознавства, Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України», м. Київ (Україна)

ВІДКРИТІСТЬ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ МІСТ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Анотація. Наголошено на особливій важливості забезпечення відкритості повоєнного відновлення міст. На ґрунті аналізу світового досвіду відновлення міст, постраждалих у результаті бойових дій, узагальнено підходи до забезпечення відкритості процесів їх відбудови та реконструкції. Визначено можливості адаптації і впровадження позитивного світового досвіду налагодження конструктивного діалогу «місцева влада — громадськість» при повоєнному відновленні українських міст, що зазнали мілітарного впливу.

Ключові слова: відкритість, місто, повоєнне відновлення, органи місцевого самоврядування, громадськість, світовий досвід.

Одним із затверджених підсумковою Декларацією, ухваленою за результатами Міжнародної конференції донорів у Лугано (4–5 липня 2022 р., Швейцарія), ключових семи принципів повоєнного відновлення як українських міст, так і країни в цілому виступає *прозорість, підзвітність та верховенство права (Transparency, accountability and rule of law)* [7]. Зазначений принцип передбачає гарантію залучення зацікавлених сторін і підзвітності у заходах повоєнного відновлення, забезпечення доступності для громадськості інформації, зокрема, про фінансові угоди, державні закупівлі та використання коштів при реалізації цих заходів, аби усі стейкхолдери мали можливість моніторити процеси відбудови як українських міст, так і країни в цілому. Крім цього, *прозорість публічних даних* виступає першим головним принципом Плану Відновлення України «Сильна європейська країна — магніт для іноземних інвестицій», спрямованого на прискорення стійкого економічного зростання [10]. Таким чином, забезпечення відкритості повоєнного відновлення міст виступає важливим нагальним завданням як на державному, так і на місцевому рівнях, з огляду на що доцільним представляється аналіз відповідного світового досвіду.

З урахуванням зазначеного, завданням цього дослідження виступає аналіз світового досвіду громадської участі у процесі відбудови та реконструкції міст і визначення можливостей його адаптації і впровадження з метою забезпечення відкритості повоєнного відновлення українських міст, що зазнали мілітарного впливу.

Слід наголосити на значному науковому доробку як зарубіжних, так і українських дослідників щодо проблематики постконфліктного відновлення, реконструкції і планування розвитку територій, серед якого особливе місце посідають наукові праці, присвячені зокрема розгляду відповідного досвіду європейських [8, 9], азійських [2] і африканських країн [6], постраждалих від конфлікту, а також Боснії і Герцеговини [4], Сирії [5], Ірака [1], Косово [3] та ін. У зазначених джерелах дослідниками узагальнено чинники негативного впливу на мі-

ську економіку постконфліктних територій, пов'язані з наслідками досліджуваних конфліктів, визначено низку економіко-правових аспектів господарювання, які доцільно враховувати в процесі планування та реалізації заходів із відновлення як міста в цілому, так і його інфраструктури у повоєнний період. Це, зокрема, зміна умов господарювання, обумовлена оновленою структурою попиту та пропозиції на місцевому рівні (переважно внаслідок повернення переміщених осіб / біженців), поява нових соціальних зв'язків і трансформація економічних функцій, що виникають у процесі відновлення та економічного розвитку постконфліктних міст і районів, за умов необхідності мінімізації ризиків як для суб'єктів господарювання, зокрема сфери життєдіяльності, що здійснюють діяльність на вказаних територіях і беруть безпосередню участь у процесах відновлення, так і для населення постконфліктних територій. Також значну увагу у зазначених наукових працях приділено проблематиці залучення громадськості до процесів розробки та реалізації програм і проєктів повоєнного відновлення досліджуваних територій.

У працях зарубіжних дослідників [1–6] наголошено, що для досягнення результативності процесів відновлення на постконфліктних територіях потрібне прийняття органами державної влади та місцевого самоврядування усвідомлених рішень, спрямованих на ефективний розподіл обмежених ресурсів. Це завдання передбачає чітку спрямованість і розуміння процесів планування та реалізації проєктів і програм післявоєнної відбудови. Утім, проаналізовані постконфліктні країни, такі як, зокрема, Ірак, Нікарагуа, Камбоджа, Ліван, Мозамбик, Боснія і Герцеговина, Косово і Руанда, не володіли необхідним інституціональним потенціалом для реалізації програм реконструкції і розвитку, тому у вирішенні проблем, пов'язаних із відновленням, вони часто залежали від безлічі гравців і міжнародних агентств та організацій розвитку при розробці та реалізації відповідних проєктів і програм. Через недостатність, нерозвиненість і недосконалість державних установ у постконфліктному суспільстві існує обмежена спроможність управління, слабкий акцент на розвитку та підготовці робочої сили та відсутність усталених управлінських і технічних стандартів у відновленні. Ситуація ускладнюється бюрократичними системами, існуючими на постконфліктних територіях, які спричиняють затримку у реалізації проєктів і програм. Відсутність координації та обміну інформацією між відомствами обумовлює часте дублювання проєктів. Так, зокрема, управління постконфліктними проєктами, пов'язаними з відновленням сфери життєдіяльності та підтримкою підприємств міського господарства сфери, у Косово виявилось складним як для місцевих громад, так і міжнародних організацій [3]. Проєктуванню та плануванню проєкту повинен передувати точний і достовірний аналіз повоєнного середовища, зумовленого місцевими умовами. Ефективна підготовка, виконання та моніторинг мають життєво важливе значення для ефективного використання донорських коштів, а також для забезпечення використання ресурсів за призначенням та, що важливіше, для досягнення довгострокових цілей. Крім цього, реалізація проєктів повоєнного відновлення завжди пов'язана з підвищеним ризиком, адже, як правило, у постконфліктному суспільстві через корупцію та недостатню прозорість у відомствах в процесі закупки ціни на товари та послуги є завищеними, що, в свою чергу, збільшує трансакційні витрати. Крім того, постконфліктне суспільство характеризується відсутністю єдності та розрізненістю, і для того, щоб визначити, чи повинен той чи інший проєкт реалізовуватися, значні групи всередині громади повинні бути повністю залучені до визначення пріоритетів та сприяння процесам оцінки ризиків, які впливають на них. При цьому оптимальне делегування відповідальності за ризик, поділене з місцевими громадами та бізнес-групами, зводить до мінімуму спробу бенефіціарів критикувати та звинувачувати агенції допомоги, донорів та місцеве самоврядування, коли є значні затримки у реалізації проєкту.

Так, зокрема, у м. Роттердам [9], де, унаслідок бомбардувань німецькою авіацією у травні 1940 р., масштабність руйнувань була такою, що у місті прийняли рішення очистити центр, а

не відбудувати руїни, реконструкція тривала понад 20 років. Незважаючи на реалізацію місцевою владою заходів з популяризації процесу відбудови міста, думка мешканців Роттердама фактично при цьому урбаністами та архітекторами — розробниками ані вивченою ані, відповідно ж, врахованою не була. Як результат — фундаментальна перебудова міста без відтворення чи збереження історичних пам'яток зазнала значної критики містян. І, навпаки, наприклад, повоєнне відновлення м. Дрезден, яке також зазнало критичних обсягів руйнації та пошкоджень (унаслідок пожежі, що виникла через бомбардування у лютому 1945 р., зруйновано понад 24 тис. будинків із 28 тис.), здійснювалося за участі та з урахуванням думки активних мешканців, які, зокрема, вплинули на збереження історичної спадщини у перші повоєнні роки.

Взагалі, прикладами успішної відбудови міст після воєн є міста Німеччини та Японії після Другої світової війни та Сараєво після війни на Балканах [8, с. 263], спільною рисою повоєнного відновлення яких є в тому чи іншому ступені врахування думки мешканців при відбудові та реконструкції міського простору та інфраструктури.

Таким чином, проаналізований світовий досвід громадської участі у процесі відбудови та реконструкції міст дозволяє стверджувати, що в сучасних умовах при розробці та майбутній реалізації проєктів і програм повоєнного відновлення українських міст і територіальних громад надважливе місце посідає створення передумов активізації співробітництва влади (органів місцевого самоврядування) та громадськості з залученням науковців-профільних фахівців (з економічних, юридичних, соціологічних, географічних наук, у галузі архітектури тощо), що є запорукою розбудови інноваційного комфортного та інклюзивного міського середовища. Зокрема, з урахуванням вищезазначеного, представляється доцільним включення громадських активістів, зокрема, науковців та практиків, що є провідними фахівцями у галузі економічних, юридичних наук, архітектури тощо, до складу Робочих груп з розробки програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) при міських / сільських / селищних радах, а також активізація їх залучення до роботи Національної ради з відновлення України від наслідків війни, зокрема, у частині здійснення аналізу, експертизи та обговорення відповідних рішень Ради.

Література

1. Alkhalefy Sh., Church A., Piroozfar P. Urban Management and Resilience in Post-Conflict Settings through Housing Interventions in Post-War Iraq. *UK-Ireland Planning Research Conference, At Cardiff*. 2016. September. URL: https://www.researchgate.net/publication/308984031_Urban_Management_and_Resilience_in_Post-Conflict_Settings_through_Housing_Interventions_in_Post-War_Iraq (accessed 13 March 2023).
2. Chang J.H. and Rynhart G. Enterprise creation, employment and decent work for peace and resilience : the role of employer and business membership organizations in conflict zones in Asia / International Labour Office, Bureau for Employers' Activities. Geneva: ILO, 2016. (ACT/EMP working paper; No. 15). 54 p.
3. Earnest J. & Dickie C. Post-conflict reconstruction a case study in Kosovo: the complexity of planning and implementing infrastructure projects. *Paper presented at PMI® Research and Education Conference*, 18 July 2012, Limerick, Munster, Ireland. Newtown Square, PA: Project Management Institute. URL: <https://www.pmi.org/learning/library/post-conflict-reconstruction-planning-implementing-6416> (accessed 13 March 2023).
4. Hasic T. Reconstruction planning in Post-Conflict Zones. Bosnia and Herzegovina and the International community. Doctoral Dissertation. Royal Institute of Technology. Stockholm, Sweden, 2004. 122 p.
5. Heydemann S. Reconstructing Authoritarianism: The Politics and Political Economy of Postconflict Reconstruction in Syria. *The Politics of Post-Conflict Reconstruction*. 2018. September. Vol. 30. pp. 14–21.
6. Kolk A. and Lenfant F. MNC reporting on CSR and conflict in central Africa. *Journal of Business Ethics*. 2010. Vol. 93. No. 2. P. 241–255.
7. В Лугано затвердили сім принципів процесу відновлення України. *Дзеркало тижня. Офіційний сайт*. 05.07.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/v-luhano-zatverdili-sim-printsipiv-protsesu-vidnovlennja-ukrajini.html> (дата звернення: 10.03.2023).
8. Відбудова України: принципи та політика. Паризький звіт 1 / За ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б. Ведер ді Мауро. 2022. 507 с. *Centre for Economic Policy Research (CEPR). Official website*. 2023. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf (дата звернення: 10.03.2023).

9. Онищенко В. Діалог влада-громада у відбудові міст — світові уроки для України. *Transparency International Україна. Офіційний сайт*. 2023. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/dialoh-vlada-hromada-u-vidbudovi-mist--svitovi-uroky-dlia-ukrainy> (дата звернення: 10.03.2023).

10. План відновлення України «Сильна європейська країна — магніт для іноземних інвестицій». *Офіційний сайт*. 2023. URL: <https://recovery.gov.ua> (дата звернення: 17.03.2023).

sv.tkalenko@gmail.com

Ткаленко С. І.

д.е.н., проф., проф. кафедри європейської економіки і бізнесу,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄС У ВІДНОВЛЕННІ МІСТ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ВІЙНИ

Анотація. В умовах євроінтеграційного вектору України розглядається механізм співпраці з ЄС, європейськими країнами в контексті відновлення після війни з росією. Великі втрати за перший рік війни, її продовження, і ризики залишаються надзвичайно високими, тому діапазон майбутніх сценаріїв відновлення дуже широкий. Розглянуто План відновлення та розвитку України, який підтриманий Європейської комісією.

Ключові слова: євроінтеграція, відновлення міст, План відновлення і розвитку, макрофінансова допомога, реконструкція.

Війна в Україні, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, триває і нині, але вже зараз формуються плани відновлення міст, сел, селищ в Україні. Демократичний світ, більшість країн-членів ООН засуджує неспровоковану війну, яку росія веде проти України, яка є брутальним порушенням міжнародного права, порушенням демократичних принципів і верховенства права і неспровокованою та невиправданою агресією проти народу України та нападом на суверенітет України і територіальну цілісність. Більшість країн світу заявляє про свою непохитну підтримку, приєднується до глобального засудження так званих референдумів, проведених на окупованих росією територіях України наприкінці вересня 2022 року, оскільки вони порушують майже всі можливі демократичні стандарти.

Варто зазначити, що вторгнення росії призвело до великих втрат для економіки України: понад 10 тисяч втрат переважно серед цивільного населення, ще більше поранених; до мільйонів переміщених осіб в Україні та в третій країнах, зокрема переважна більшість у країні ЄС; в окупованій частині України агресори викрадають і затримують, вбивають українських активістів, і тих, хто має проукраїнську позицію. Російське вторгнення призвело до масового руйнування української інфраструктури та будівель, шкіл, лікарень, цивільного житла та культурної спадщини. Загалом, за прогнозами МВФ, до кінця 2022 року економіка України впаде на 33 %, у першому кварталі 2023 року падіння сповільниться до 34,5 %, після цього почнеться відновлення економіки: у другому кварталі — на 6 %, у третьому — на 11,9 %, у четвертому — на 21 % [1]. Також, за різними оцінками експертів, українська економіка втратила від 30 % до 50 % своєї виробничої потужності, при цьому втрати зосереджені в економічно важливих регіонах на сході та півдні України, де сьогодні й надалі продовжуються бойові дії.

Також зазначимо, що війна на березень 2023 р. продовжується, а отже ризики залишаються надзвичайно високими. Майбутні кілька місяців виглядають дуже складними через продовження атак на критичну цивільну інфраструктуру. Відповідно, якщо основний сценарій передбачає стабілізацію економіки у 2023 році, то діапазон вірогідних майбутніх сценаріїв